DJECA

ŽRTVE RATA U HRVATSKOJ

Ministarstvo obrane
Republike Hrvatske
Uprava za informativno - psihološku
djelatnost

Za nakladnika:
Krunoslav Matešić

Uredio:
Neven Šikić

Autori:
Tomislav Bunjevac; Vlasta Hiršl-Hećej; Ana Ivanišin;
Gordana Kuterovac; Neven Šikić; Miomir Žužul

Recenzenti:
Nenad Javornik; Gordana Keresteš

Lektor:
Žarko Taraš

Likovno rješenje korica:
Tihomir Bajtek

Tehnički urednik:
Tihomir Bajtek

Tiskara:
»VELEBIT-VELEGRAF« — Zagreb

Ova knjižica je nastala kao dio znanstveno-istraživačkog projekta "Djeca u ratu" kojeg je odobrilo Ministarstvo znanosti, tehnologije i informatike Republike Hrvatske.

Ministarstvo obrane Republike Hrvatske

DJECA ŽRTVE RATA U HRVATSKOJ

Zagreb, 1992.

SADRŽAJ

RIJEČ UNAPRIJED 7

OBRAZOVNE, SOCIJALNE I ZDRAVSTVENE USTANOVE ZA DJECU RAZORENE I OŠTEĆENE TIJEKOM RATA U REPUBLICI HRVATSKOJ 9

1. Obrazovne ustanove 9
2. Ustanove socijalne skrbi 11
3. Zdravstvene ustanove 13

STRADANJE DJECE U RATU PROTIV REPUBLIKE HRVATSKE 14

Poginula i ranjena djeca 14
Djeca žrtve rata u RH s obzirom na dob i spol 15
Djeca žrtve rata po regijama RH 17
Stradanja djece s obzirom na uzrok i vrstu ozljede 18
Fotografije ranjene djece 20

UMJESTO SAŽETKA 28

HUMANITARNA POMOĆ DJEČJIM ZDRAVSTVENIM ORGANIZACIJAMA 29

PROGNANICI I IZBJEGLICE U REPUBLICI HRVATSKOJ 1991/1992. GODINE 30

Procjena broja djece prognanika-izbjeglica u RH 31
Neki od problema izbjeglica i prognanika 31
Reakcije djece na ratne traume 34
Rat je jako traumatičan po djecu 36
Pomoć djeci u ratu u RH 37
Djeca žele mir 38
Umjesto završetka 38

RIJEČ UNAPRIJED

U mističkom i kozmičkom smislu pojma - rat je borba između svjetla i tame. Idealno gledajući, cilj je rata uništenje zla, te uspostava mira, pravde i sklada, kako na kozmičkom i društvenom području, tako i na duhovnom planu.

Međutim, u izvanjskom ratu što se vodi oružjem - rat predstavlja brutalnu, okrutnu i apokaliptičnu stvarnost, a njegove žrtve plaćaju krvavi, preskupi i često besmisleni danak.

Tužno je komentirati današnju civilizaciju pred početak 21. stoljeća i navoditi podatke o dramatičnom porastu civilnih žrtava rata. A među ratnim civilnim žrtvama najnedužnija su sigurno djeca. Jer, djeca su simbol nevinosti, a djetinstvo je stanje koje prethodi "grijehu odraslih". Djetinjstvo bi, dakle, trebalo biti - edensko stanje. Stoga je djetinjstvo u različitim kulturama, društvima i religijama simbol prirodne jednostavnosti i spontanosti, dok su djeca znak miroljubivosti i čistoće.

S druge strane, u oružanim sukobima koje vode odrasli, djeca često ostaju nezaštićena, izložena teškim stradavanjima jer se ne mogu sakriti i pobjeći, pa moraju protiv svoje volje "učestvovati" u ratu kao njegove tragične žrtve.

Usprkos raznim međunarodnim konvencijama i zaštitnim akcijama UN (primjerice: Konvencija o pravima djeteta, te Plan akcija o svjetskom summitu o djeci), djeca i dalje stradavaju u ratu, a neke od posljedica tih stradanja neće se nikada otkloniti.

Jer, djecu ubijaju u ratu. Mnoga budu ranjena, a njihove ozljede tako teške da ostaju trajni invalidi. Izgubljena noga, ruka ili oko upropastit će radosti djetinjstva; kad odrastu, ovi mali invalidi neće nikad moći u potpunosti razviti svoje potencijale.

Također, mnoge traumatizirane dječje duše neće se nikada u cijelosti oporaviti od ratnih užasa što su ih vidjeli, doživjeli ili iskusili.

I rat protiv Republike Hrvatske ubire svoj krvavi danak. I u tom su ratu žrtve opet djeca: mnoga su ubijena, ranjena, otjerana i prognana iz svojih sela i gradova; mnogima su ubijeni ili ranjeni roditelji, braća, rođaci, prijatelji. Mnogima su spaljeni ili razoreni domovi, kuće, vrtići, škole, igrališta, socijalne i zdravstvene ustanove.

Dakle, sudbina i budućnost mnoge djece iz Republike Hrvatske i dalje su neizvjesni.....

Pa ipak, prvi korak u zaštićivanju ove djece jest: prestanak rata te postizanje i održavanje mira.....

Namjera je ove knjižice da bude dokumentarni prikaz stradanja djece tijekom rata protiv Republike Hrvatske.

OBRAZOVNE, SOCIJALNE I ZDRAVSTVENE USTANOVE ZA DJECU RAZORENE I OŠTEĆENE TIJEKOM RATA U REPUBLICI HRVATSKOJ

Tijekom rata u Republici Hrvatskoj razoreni su brojni objekti i ustanove što su služili djeci i u kojima su ona boravila, učila, igrala se i zadovoljavala svoje potrebe.

1. OBRAZOVNE USTANOVE

Razoreno i oštećeno:

- 81 dječji vrtić
- 204 osnovne škole
- 61 srednja škola

U te je ustanove polazilo 9.662 predškolske djece (što je 10%sve djece koja polaze vrtiće); 75.378 djece u dobi 7-14 godina (15% svih učenika osnovnih škola), te 57.499 mladih u dobi 15-18 godina (što je 27% polaznika srednjih škola i đačkih domova).

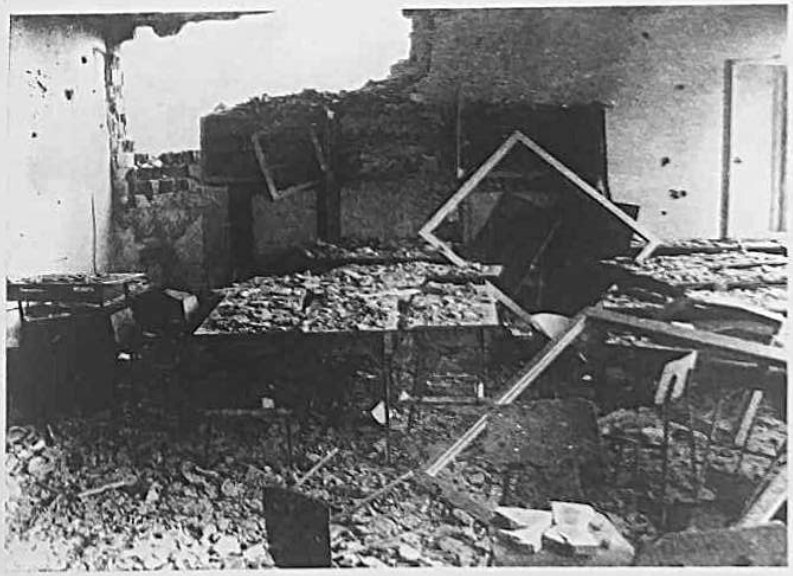

Laslovo

Hrvatska Kostajnica

Turanj

2. USTANOVE SOCIJALNE SKRBI

Razoreno i oštećeno:

- 8 dječjih domova (Dubrovnik, Karlovac, Lipik, Petrinja, Osijek, Sisak, S. Brod, Vinkovci)
- 3 doma za resocijalizaciju mladeži (Karlovac, Osijek, Zadar)
- 5 domova za rehabilitaciju hendikepirane djece (Daruvar, Karlovac, Šibenik, Vrlika, Zadar).

Zbog razrušenih dječjih vrtića, škola i drugih dječjih ustanova kao i uništenih vlastitih domova, djeca su često smještavana u javna skloništa, podrume ili druge privremene zaklone gdje im se mogla pružiti djelomična zaštita.

Zagreb

Karlovac

Mnoga su djeca evakuirana zajedno s članovima svojih obitelji iz ratom najviše ugroženih područja, no njihov smještaj je često neadekvatan.

Izbjeglice-život u vagonima u Klanjcu

3. ZDRAVSTVENE USTANOVE

Razoreno je:

- 15 bolnica odnosno zdravstvenih ustanova (Dvor, Glina, Gospić, Kostajnica, Lipik, Nova Gradiška, Novska, Osijek, Otočac, Pakrac, Petrinja, Slunj, Topusko, Vinkovci, Vukovar), a oštećeno još:
- 14 zdravstvenih ustanova (Bjelovar, Daruvar, Dubrovnik, Karlovac, Ogulin, Podravska Slatina, Sisak, S. Brod, S. Požega, Šibenik, Valpovo, Varaždin, Zadar, Županja).

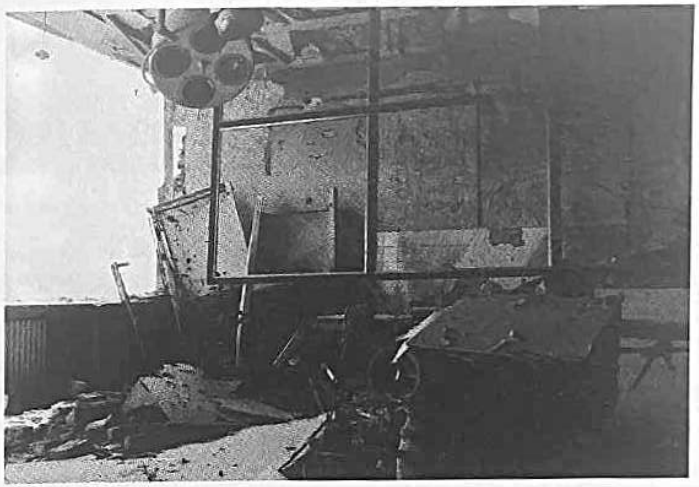

Razrušena bolnica u Vinkovcima

Rodilište u skloništu Petrove bolnice u Zagrebu

STRADANJA DJECE U RATU PROTIV REPUBLIKE HRVATSKE

POGINULA I RANJENA DJECA

Najizravnija posljedica i najtragičnije žrtve rata protiv Republike Hrvatske su ubijena i ranjena djeca.

Među mnogobrojnim civilnim žrtvama dječje su žrtve najteže, a njihov se broj i dalje povećava. Može se reći da porast broja dječjih žrtava u potpunosti slijedi porast ukupnih civilnih žrtava ovog rata.

Do sada je u Hrvatskoj poginulo više desetina, a ranjeno više stotina djece, pa ona čine više od 3% poginulih i više od 6% od ukupnog broja ranjenih civila.

Prvo ubijeno dijete je djevojčica od 16 godina koja je stradala 5. 7. 1991. godine u selu Gornja Budičina pokraj Petrinje, na pragu svoje kuće. Do tog je datuma bilo ranjeno šestoro djece.

Nakon toga, tragična se kronologija dječjih stradanja u ovom ratu nastavlja: do kraja je rujna već poginulo 17 djece, a 100 ih je ranjeno. U listopadu se broj stradale djece udvostručio, a tijekom mjeseca studenog i prosinca dječja se stradavanja nastavljaju gotovo istim intenzitetom.

Do 4. 1. 1992. godine, kada je potpisano primirje u Sarajevu, bilo je ubijeno 49, a ranjeno 312 djece.

Međutim, i nakon "primirja" nastavljaju se dječja stradavanja, tako da je do 24. 3. 1992. godine poginulo 58, a ranjeno 332 djece.

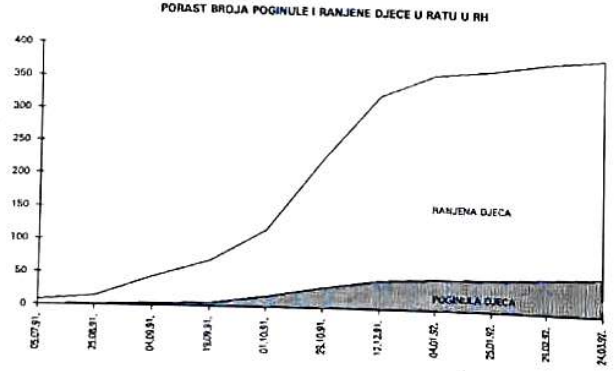

Tablica 1
POGINULA I RANJENA DJECA U RATU U REPUBLICI HRVATSKOJ

DO DATUMA	POGINULA DJECA	RANJENA DJECA
05. 07. 1991.	1	6
25. 08. 1991.	2	13
04. 09. 1991.	4	40
19. 09. 1991.	6	64
01. 10. 1991.	17	101
29. 10. 1991.	32	196
12. 12. 1991.	45	282
04. 01. 1992.	49	312
25. 01. 1992.	50	320
29. 02. 1992.	55	327
24. 03. 1992.	58	332

INSTITUT ZA ZAŠTITU MAJKI I DJECE
- prema podacima GLAVNOG SANITETSKOG STOŽERA RH i izvješća ZDRAVSTVENIH USTANOVA

DJECA ŽRTVE RATA U RH S OBZIROM NA DOB I SPOL

Od djelovanja oružja i ratnih razaranja stradavaju djeca svih dobnih skupina, od dojenčadi do mladeži. Najmlađa žrtva rata protiv Hrvatske je dječak od 4 mjeseca, a najstarija je djevojčica od 17 godina. Stradaju, dakle, i najmlađa djeca predškolske dobi 0-6 godina, iako su ona sigurno najzaštićenija, pa ih je među poginulom djecom 14%, a među ranjenom 21%. I ovi podaci govore o zločinačkom karakteru rata protiv Hrvatske.

Najviše je stradale djece u dobi 11-14 godina - gotovo trećina ukupnog broja dječjih žrtava pripada ovoj dobnoj skupini.

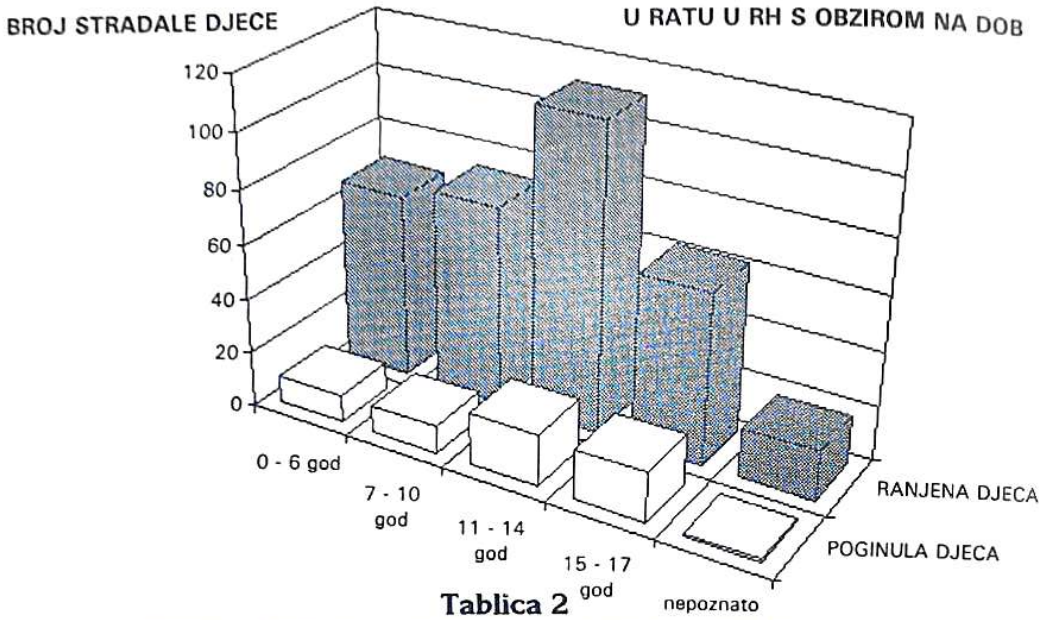

Tablica 2

BROJ STRADALE DJECE U RATU U HRVATSKOJ S OBZIROM NA DOB I SPOL

DOB	POGINULA DJECA				RANJENA DJECA		
	M	Ž	UKUPNO		M	Ž	UKUPNO
0 - 6 godina	9	1	10		39	29	68
7 - 10 godina	7	3	10		51	22	73
11 - 14 godina	13	6	19		82	29	111
15 - 17 goodina	9	9	18		46	16	62
nepoznato	0	1	1		17	1	18
UKUPNO	38	20	58		235	97	332
%	65	35	100		71	29	100

INSTITUT ZA ZAŠTITU MAJKI I DJECE
- prema podacima GLAVNOG SANITETSKOG STOŽERA RH i izvješća ZDRAVSTVENIH USTANOVA

Dječaci su stradavali znatno češće nego djevojčice, pa ih je 65% od poginule djece i čak 71% od ukupnog broja ranjene djece.

Vjerojatno su tome razlozi: drugačiji način igre i života dječaka nego djevojčica, podržavanje "hrabrog" ponašanja, dječačka znatiželja i istraživački poriv, te precjenjivanje vlastitih sposobnosti uz nedostatak iskustva i nerazumijevanje stvarne opasnosti.

BROJ STRADALE DJECE U RATU U RH S OBZIROM NA SPOL

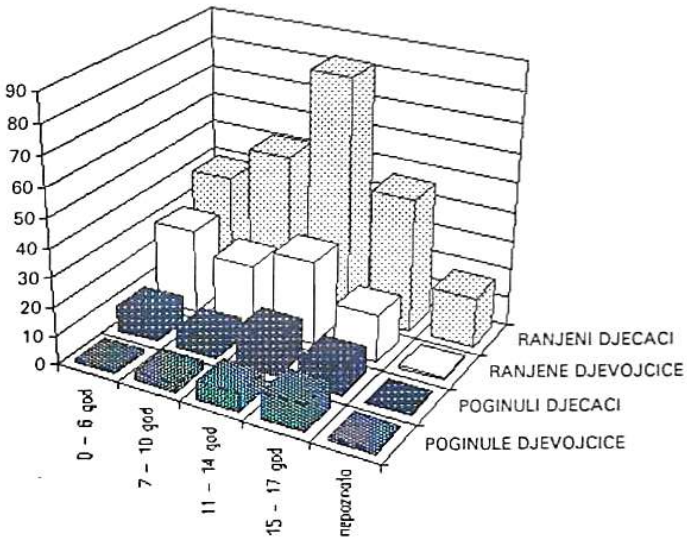

DJECA ŽRTVE RATA PO REGIJAMA RH

Iako je najviše djece stradalo u kriznim područjima u kojima se vodi rat, ipak su mnogi stradali i u pozadini, uslijed masovnog razaranja civilnih objekata, što je još jedan od pokazatelja prljavosti ovog rata.

Na području gradova i sela istočne Slavonije najviše je stradalo djece - 24 ili 41.4% od ukupno poginule i 147 ili 44.3% od ukupnog broja ranjene djece.

No, djeca su ubijena i ranjena u svim područjima Rebublike Hrvatske, što pokazuje Tablica 3.

Tablica 3
DJECA ŽRTVE RATA PO REGIJAMA U REPUBLICI HRVATSKOJ

REGIJE U RH	POGINULA DJECA	%	RANJENA DJECA	%
BANIJA	2	3.4	8	2.4
DUBROVNIK I JUŽNA DALMACIJA	6	10.4	11	3.3
HRVATSKO PRIMORJE	3	5.2	6	1.8
HRVATSKO ZAGORJE I MEĐIMURJE	0	0	5	1.5
ISTOČNA SLAVONIJA	24	41.4	147	44.3
KORDUN	5	8.6	19	5.7
LIKA	2	3.4	0	0
PODRAVINA I MOSLAVINA	3	5.2	6	1.8
SPLITSKO PODRUČJE	2	3.4	25	7.6
ŠIBENSKO PODRUČJE	3	5.2	7	2.1
ZADARSKO PODRUČJE	1	1.7	27	8.1
ZAGREB	3	5.2	23	6.9
ZAPADNA SLAVONIJA	4	6.9	25	7.6
NEPOZNATO	0	0	23	6.9
UKUPNO	58	100	332	100

INSTITUT ZA ZAŠTITU MAJKI I DJECE
- prema podacima GLAVNOG SANITETSKOG STOŽERA RH i izvješća ZDRAVSTVENIH USTANOVA

STRADANJA DJECE S OBZIROM NA UZROK I VRSTU OZLJEDE

Većina je djece poginula ili bila ranjena izravnim djelovanjem vatrenog oružja i oruđa, tj. eksplozijama tenkovskih, topovskih i minobacačkih granata ili bombardiranjem odnosno raketiranjem iz zraka. Znatno je manji broj djece dobio strijelne ozljede pogotkom puščanih projektila, a nešto ih je više stradalo od kompliciranih prijeloma i kontuzija.

POGINULA DJECA S OBZIROM NA VRSTU OZLJEDE

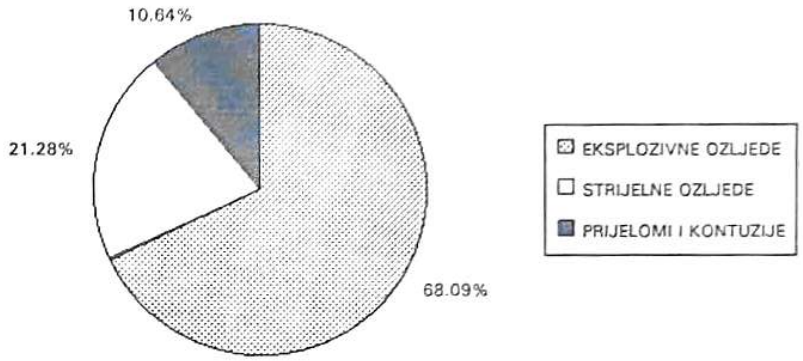

RANJENA DJECA S OBZIROM NA VRSTU OZLJEDE

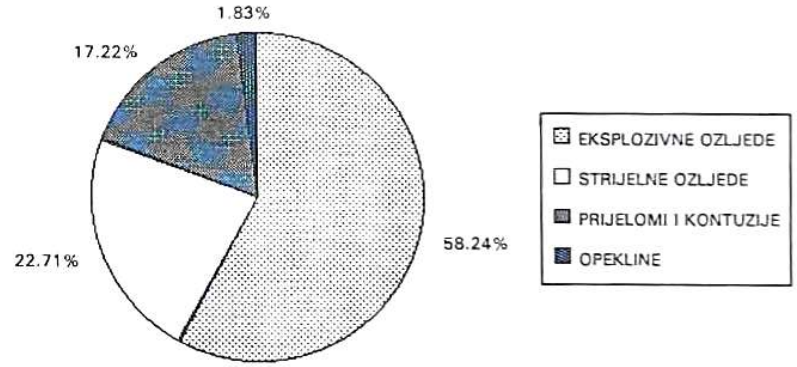

Ne tako rijedak uzrok stradavanja djece su ranjavanja i samoranjavanja aktiviranjem eksplozivnih naprava (ručnih bombi, nagaznih mina, protutenkovskih i tromblonskih mina, detonatora, neeksplodiranih granata i sl.) zbog nestručnog rukovanja, neopreza ili igre.

Zbog velikog broja neeksplodiranih projektila i naprava, ovaj će oblik stradavanja predstavljati najveću opasnost po djecu i dugo poslije rata. Stoga valja već sada poduzimati preventivne akcije i putem informiranja i edukacije nastojati smanjiti prijeteću opasnost.

FOTOGRAFIJE RANJENE DJECE

1. Begović, 3 godine, iz Vinkovaca, ranjena 1.11.1991. godine u svom stanu, eksplozijom minobacačke granate.

DG: Vulnera explossiva cum corpora alliena metallica dorsi

(eksplozivne rane s metalnim stranim tijelima u ledima)

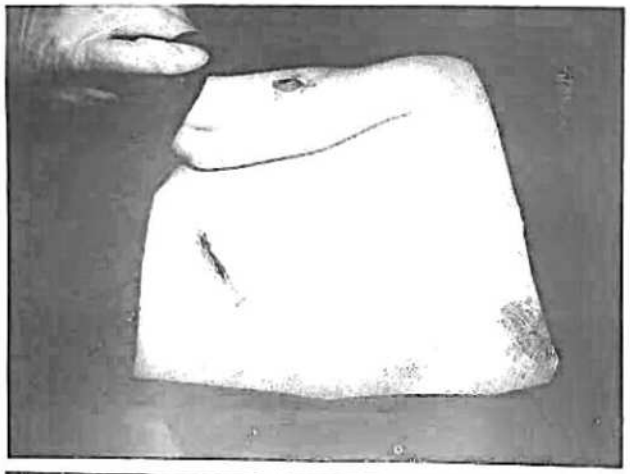

2. Begović, 2 godine, iz Vinkovaca, ranjen 1.11.1991. godine u svom stanu, eksplozijom minobacačke granate.

DG: Vulnus explossivum capitis et cerebri

(eksplozivna rana glave i mozga)

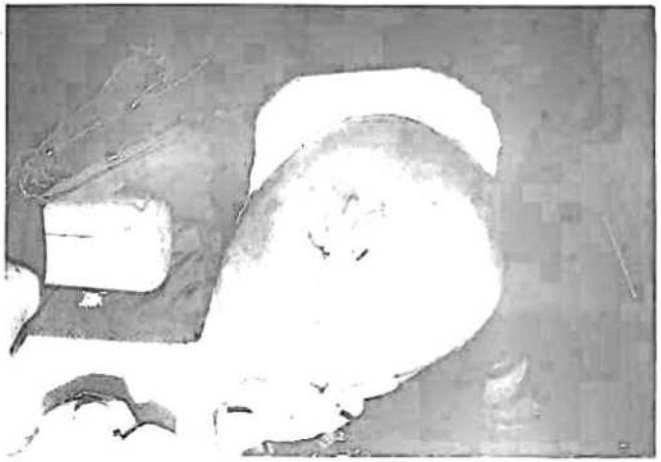

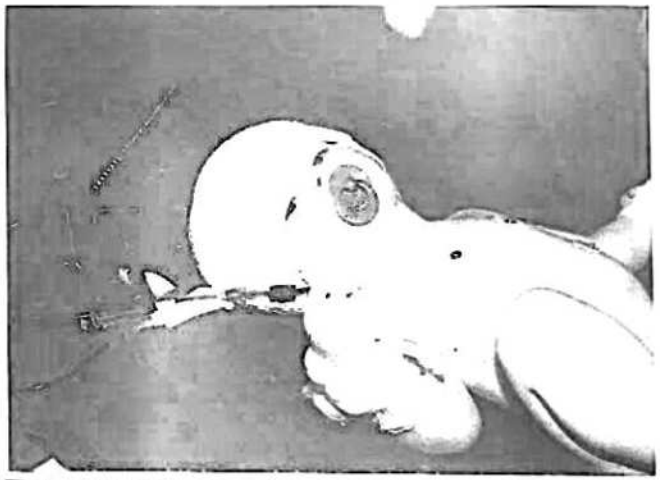

3. Damjanović, 13 godina, iz Pakraca, ranjen 22.9.1991. godine u svojoj kući, eksplozijom kasetne bombe.

DG: Vulnera explossiva regionis femoris utq. et fracturae complicatae femoris utq

(eksplozivne rane i kompliciran prijelomi obiju natkoljenica)

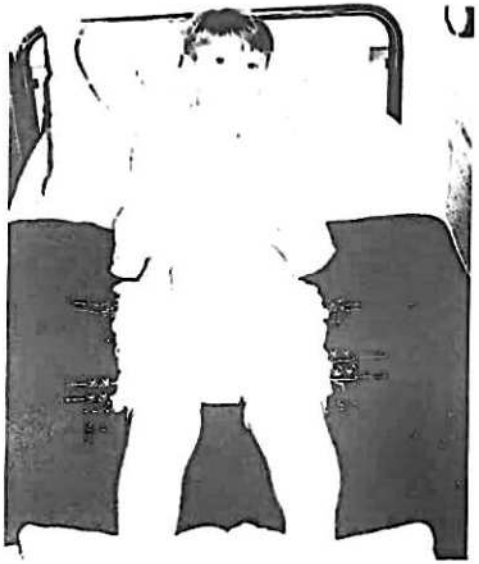

4. Jelenčanin, 11 godina, iz Vukovara, ranjena u rujnu 1991. u svom stanu, eksplozijom topovske granate.

DG: Vulnus explossivum tegmenti thoracis lateris dextri

(eksplozivna rana desne strane prsišta)

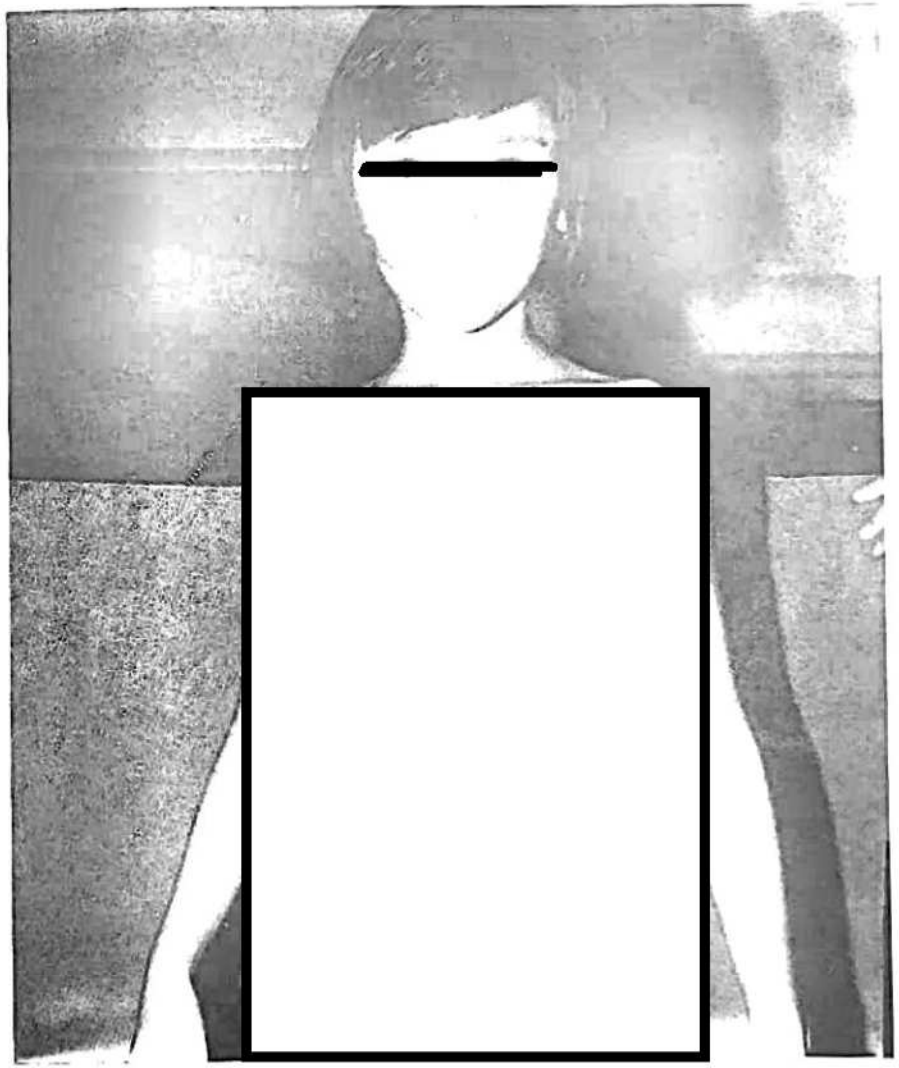

5. Kovačević, 12 godina, iz Osijeka, ranjen u 10. mjesecu 1991. godine u svom dvorištu, eksplozijom topovske granate.

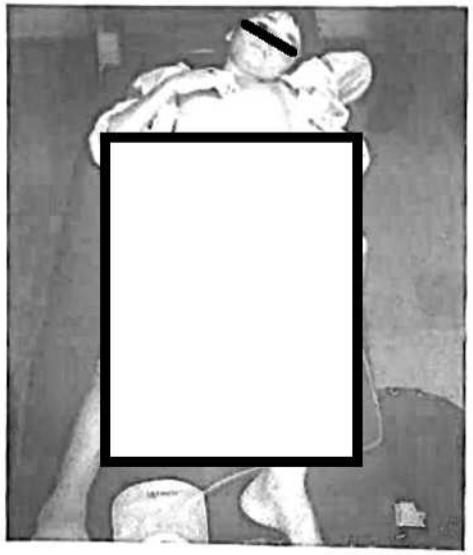

DG: Vulnera explosiva et corpora metallica abdominis, cruris dextri et pedis dextri

(eksplozivne rane i strana metalna tijela u trbuhu, desnoj nozi i desnom stopalu)

6. Vukasović, 15 godina, iz Kukuzovaca, ranjen 3.10.1991. godine, eksplozijom nagazne mine.

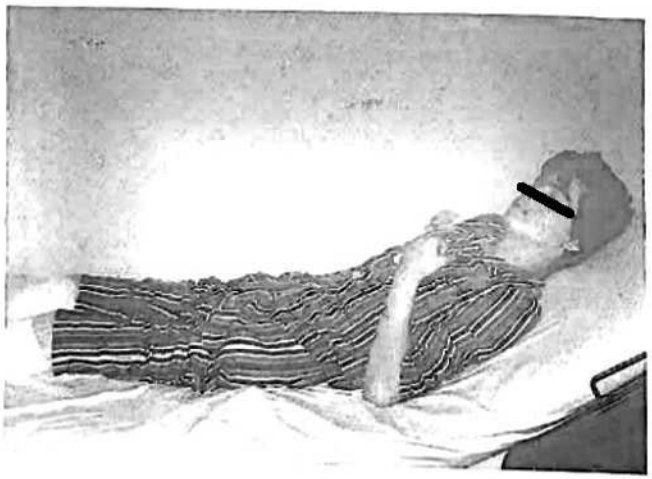

DG: Amputatio traumatica pedis utq

(traumatska amputacija obiju potkoljenica

7. Mikšić, 4 godine, iz Turnja, ranjena u 12. mjesecu 1991. godine na ulici, eksplozijom minobacačke granate.

DG: Vulnus explossivum cum corpus allienum metallicum regionis coxae lateris dextri

(eksplozivna rana i strano tijelo u desnoj strani zdjelice)

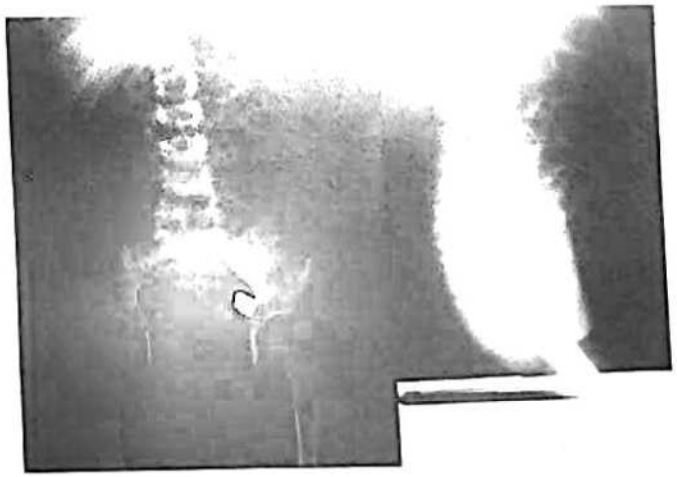

8. Lovaković, 6 godina, iz Đakova, ranjen u 12. mjesecu 1991. godine na ulici, puščanim metkom.

DG: Vulnus sclopetarium regionis femoris lateris sinistri et fractura complicata femoris sinistri

(strijelna rana i kompliciran prijelom lijeve natkoljenice)

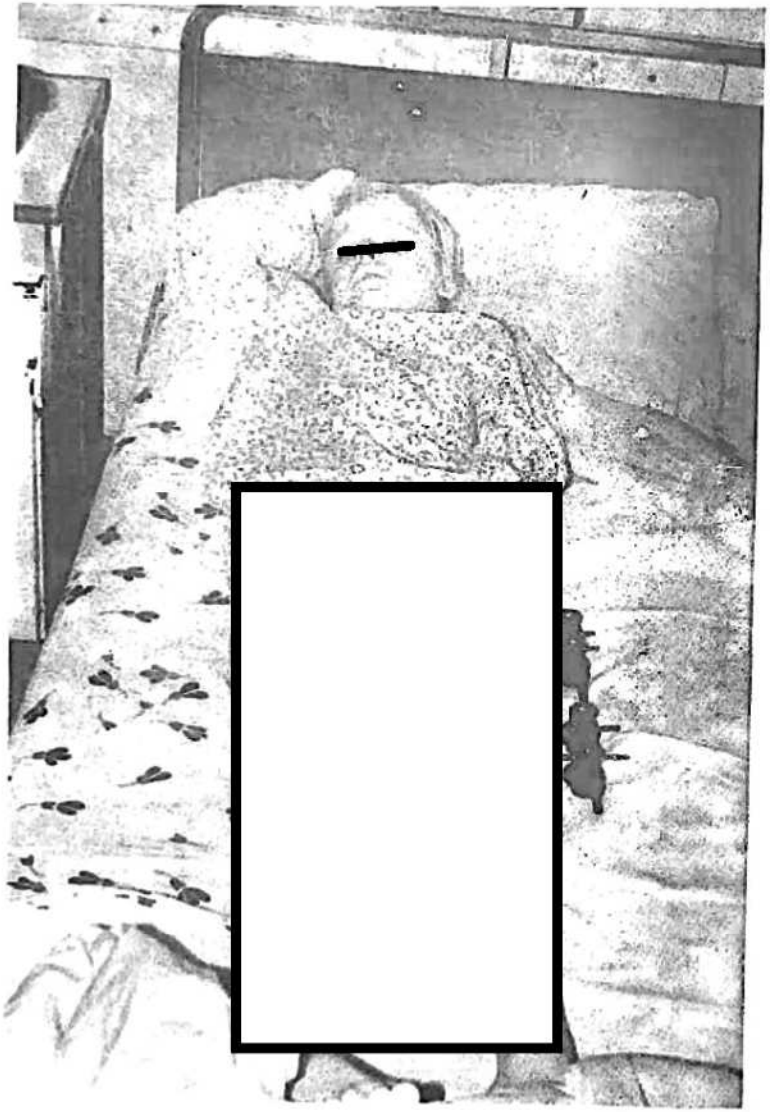

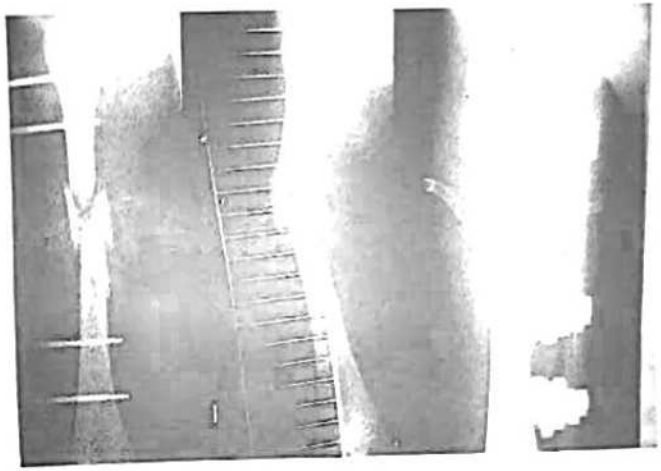

Nakon završenog kirurškog liječenja, većina je ranjene djece (pogotovo one s težim ozljedama) bila zbrinjavana u jedinicama intenzivnog liječenja (JIL), a nakon toga na bolničkim odjelima odnosno u rehabilitacijskim centrima.

U tijeku liječenja malim su pacijentima, pored njege i brige zdravstvenog osoblja te pacijentovih roditelja i rođaka, posebno pomagale posjete, druženja i igre s prijateljima, školskim drugovima i drugom djecom.

Posjeta djece bolnici i ranjenom Damiru

UMJESTO SAŽETKA

Unatoč mnogim deklaracijama i konvencijama o zaštiti i pravima djeteta, vidimo da su stradanja djece u ratu protiv Republike Hrvatske vrlo velika.

Dječje su žrtve svakako najtragičnija posljedica ratnih razaranja. Mi ih sada utvrđujemo kao izravne teške posljedice ovog rata.

Utvrđivanje dugoročnih posljedica za fizičko i psihičko zdravlje djece i na njihov razvoj, očekuje nas tek u poslijeratno vrijeme.

HUMANITARNA POMOĆ DJEČJIM ZDRAVSTVENIM ORGANIZACIJAMA

U uvjetima teških ratnih razaranja, uništenih mnogobrojnih gospodarskih objekata, drastičnog pada životnog standarda i općeg osiromašenja stanovništva, poseban je bio problem održavanja zdravstvenog standarda i pružanja zadovoljavajućeg nivoa zdravstvene zaštite stanovništva.

Ti su se problemi odnosili i na djecu i na održavanje potrebne razine njihove zdravstvene zaštite.

Zahvaljujući mnogobrojnim donacijama lijekova, dječje hrane, sanitetskog materijala, zdravstvene opreme kao i općoj humanitarnoj pomoći dječjim ustanovama, a u čemu su učestvovali prvenstveno naši iseljenici, ali i mnoge humanitarne organizacije iz svijeta kao i mnogobrojni pojedinci, zdravstvena se zaštita djece ipak mogla održati na zadovoljavajućem nivou.

PROGNANICI I IZBJEGLICE U REPUBLICI HRVATSKOJ 1991/1992. GODINE

Procjenjuje se da je do 27. 3. 1992. godine ukupan broj prognanika-izbjeglica iz ratom ugroženih područja Republike Hrvatske bio viši od 710.000 osoba. Od tog je broja na području RH registrirano 325.806 osoba, dok se ostali nalaze izvan granica Republike Hrvatske.

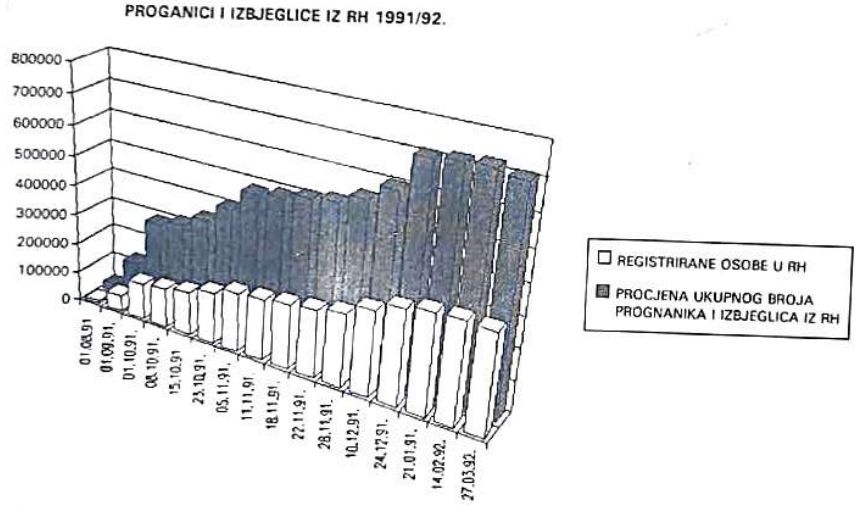

Procjena broja prognanika-izbjeglica čini se na temelju podataka Ministarstva za socijalni rad (Ured za izbjeglice RH).

Broj prognanika na području RH (obitelji i osoba) je zbroj registriranih prognanika u općinskim centrima za socijalni rad i regionalnim uredima za izbjeglice.

Broj izbjeglica izvan područja RH procjenjuje se prema podacima Crvenog križa i drugih institucija naše i susjednih država, te Visokog komesarijata UN za izbjeglice.

Prema tim procjenama izvan RH se nalazi oko:

- 7.600 osoba u Sloveniji
- 45.000 osoba u Mađarskoj
- 12.000 osoba u Austriji
- 2.200 osoba u Češkoj i Slovačkoj

- 55.000 osoba u Njemačkoj
- 1.500 osoba u Italiji
- 141.000 osoba u Srbiji
- 95.000 osoba u Bosni i Hercegovini
- 6.500 osoba u Crnoj Gori
- 2.000 osoba u Makedoniji

PROCJENA BROJA DJECE PROGNANIKA-IZBJEGLICA U RH

Na temelju podataka i procjena Ministarstva rada, socijalne skrbi i obitelji (Ured za izbjeglice) te Ministarstva prosvjete i kulture, kao i podataka o strukturi stanovništva Republike Hrvatske, procjenjuje se da od ukupnog broja prognanika- izbjeglica u RH oko 56% čine djeca u dobi 0-18 godina.

To znači da su do 27. 3 1992. godine od ukupnog broja registriranih prognanika-izbjeglica u RH (325.806 osoba) oko 185.450 bila djeca u dobi 0-18 godina.

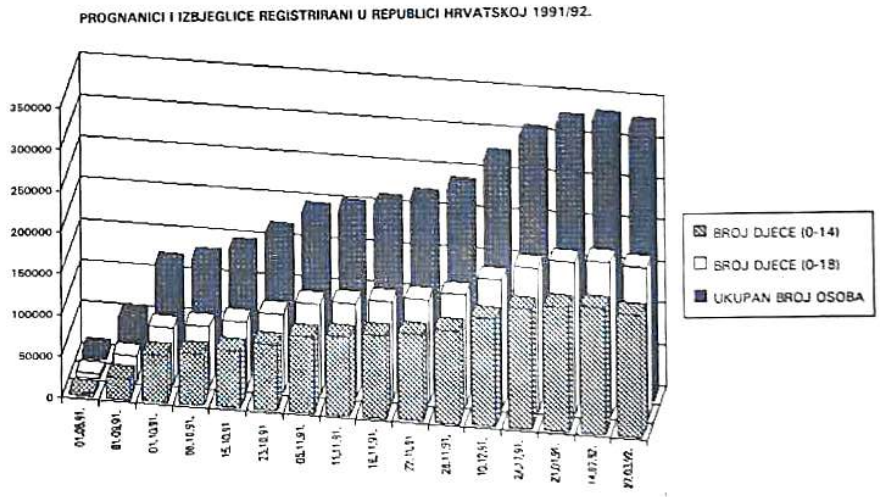

NEKI OD PROBLEMA IZBJEGLICA I PROGNANIKA

Za razliku od izbjeglica čiji je položaj (barem na papiru) određen i zaštićen pravnim mandatom Visokog komesarijata UN za izbjeglice, prog-

nanici, tj. osobe prognane unutar teritorija zemlje zahvaćene ratom nemaju taj zaštićeni status. Sudbina ovih ljudi ovisi o mogućnostima i akcijama vlade one zemlje u kojoj se vodi rat, pa je stoga razumljivo da položaj prognanih osoba nerijetko karakteriziraju siromaštvo, narušeno fizičko i psihičko zdravlje, te cijeli niz deprivacija: ti su ljudi izgubili svoja prava, svoju sigurnost, svoje domove, svoj način života i svoj dignitet.

S druge strane, broj prognanika u ratu je uvijek velik, pa je takav i u Republici Hrvatskoj; oni predstavljaju "tihu većinu" civilnih stradalnika ovog rata.

Među prognanicima najbrojnija su djeca.

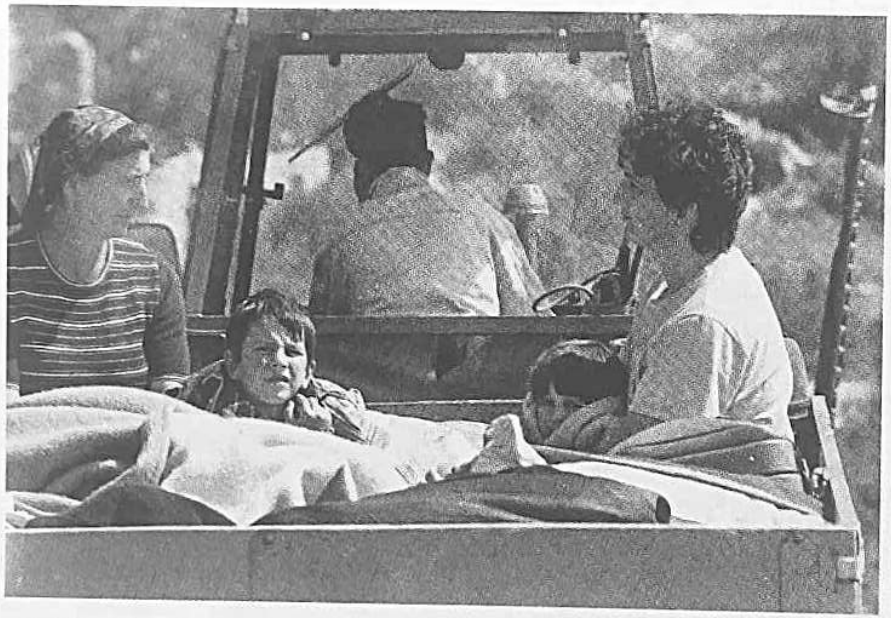

Izbjeglice na cesti Gospić-Karlobag

Na temelju provedenih anketa i prikupljenih, ali još nedovoljno sređenih podataka saznali smo da su mnoga prognana djeca morala bježati i skrivati se zbog neposredne opasnosti po njihov život; mnogima su ubijeni jedan ili oba roditelja ili netko od rođaka; neka su djeca vidjela ubijanje ili čak masakriranje; mnogi su bili odvojeni od svojih očeva, a manji broj i od majki.

Ukratko, veliki broj prognane djece doživio je ratnu traumu.

Pri tom je važno naglasiti da je mnogo lakše definirati traumu u "medicinskom, organskom smislu" gdje se pod tim nazivom misli na akutnu ozljedu organa i/ili organskog sustava.

U psihološkom smislu definiranje traume nije jednostavno i stoga postoje neslaganja o tome: primjerice, ako je dijete vidjelo ubijanje svojeg roditelja, svi će se složiti da je to jako traumatično za njega. Međutim, ako su neprijateljski vojnici roditelju samo prijetili, to ne mora, ali može biti i te kako traumatično za dijete.

Dakle, što je traumatično za dijete zavisi od njegova subjektivnog doživljaja i iskustva, pa tako i događaji na koje su odrasli već zaboravili mogu još dugo vremena biti traumatični za dijete.

Djeca će tada i kao odrasle osobe nastojati izbjegavati situacije i događaje koji izazivaju ove bolne osjećaje i sjećanja iz djetinstva. U psihološkom se smislu, dakle, govori o traumi kao o iznenadnom i intenzivnom događaju koji nadilazi dječje zaštitne mehanizme i izaziva emocionalne, neurotske i psihosomatske poremećaje. Pri tome je ponavljano izlaganje traumatskom događaju sigurno bolnije od pojedinačnog.

Sisak-izbjeglice

Navodimo neke od odgovora prognane i izbjegle djece na pitanje:

"Od svih teških iskustava i događaja u ovom ratu, što je bilo najgore što si ti doživio/la ?"

I.L. iz Vukovara, 14 godina: "Najgore što sam doživjela je to da sam bila odvojena od oba roditelja."

M.P. iz Lipika, 14 godina: "Najgore je što sam doživjela što su naši komšije pucali po nama, a moji prijatelji otišli na drugu stranu."

B.A. iz Podravske Slatine, 12 godina: "To što su mi srušili školu".

Z.D. iz Vukovara, 11 godina: "Za mene je bilo najgore kada je pao Vukovar i kada je moj bratić "star" 15 dana iz Primoštena morao provesti tjedan dana u skloništu."

D.P. iz Vukovara, 12 godina: " To što sam vidjela četnike i čula jauke žene koju su mučili. Izgorio mi je pas, gledala sam kako moj stan gori...."

Š.I. iz Vukovara, 13 godina: "Najgore je bilo kada su tatu odveli četnici..."

D.R. iz Vukovara, 12 godina: "Najteže mi je bilo što sam vidio kako četnici pucaju po mom tati, što sam ja to vidio...."

Z.L. iz Vinkovaca, 11 godina: "Moj brat je nestao. Otišao je u rat da se bori protiv četnika. Čuo sam da je bio teško ranjen u nogu, da je izgubio mnogo krvi i umro."

Poznato je da ratom uzrokovane traume u djetinjstvu, kao i jaki stresni doživljaji, mogu ostaviti posljedice na pojedinca pa i veće grupe dugi niz godina.

Takve spoznaje proizlaze iz iskustava osoba koja su u 2. svjetskom ratu kao djeca pretrpjela stradavanja i doživjela izrazite stresne događaje.

Iako su ta djeca bila evakuirana odnosno izbjegla u zemlje ili područja bez ratnih opasnosti, ipak su mnogi od njih još desetljećima poslije rata pokazivali psihičke poremećaje.

REAKCIJE DJECE NA RATNE TRAUME

Neke od najčešćih reakcija djece na ratne traume i izloženost jakim stresovima su:

- tjeskoba i strah (strah od odvajanja, strah za roditelje i staratelje, preosjetljivost i sl.)

- pretjerane i uznemirujuće fantazije i misli
- poteškoće koncentracije i pažnje
- izolacija
- žalovanje i depresija
- pretjerana povučenost
- osjećaj krivnje
- naglašena agresivnost
- poremećaji spavanja
- psihofizički poremećaji

Navodimo priču A.J. iz Vukovara, 11 godina:

"Kada pomislim na ubijene ljude, čini mi se kao da se to sada zbiva. I danas vidim točno onakve slike kakve su bile onog dana kada su te ljude ubili. Ponekad sam poput gluhih ljudi jer su moje uši kao začepljene, a čujem samo zvukove metaka i granata. U strahu sam da će se četnici jednog dana vratiti i da će i mene uhvatiti. Sanjam da će me razrezati na komade. Ne osjećam se sretno i nisam o tome nikome pričao. U školi imam problema jer često mislim o tome što se dogodilo i osjećam se izgubljeno, a često ne znam što je učitelj govorio, pa počnem raditi pogrešne stvari. Moja je želja da se rat prekine i da dođe mir: da nema više rata. Nadam se da se takve stvari više neće dogoditi. Nadam se da ću u budućnosti imati dosta hrane, odjeće i da ću imati posao."

Brat i sestra-izbjeglice iz Vinkovaca

Osim navedenih reakcija na ratna stradavanja važno je spomenuti još jednu koja se javlja i kod odraslih i kod djece, a to je: posttraumatski stresni poremećaj (PTSP). Taj se poremećaj javlja nakon doživljene jake traume čiji intenzitet nadilazi granice uobičajenog ljudskog iskustva. Poremećaj se ne javlja odmah nego naknadno, mjesec dana ali i nekoliko godina nakon pretrpljene jake traume, kao što je, na primjer: ozbiljna prijetnja djetetovu životu ili tjelesnom integritetu, ugrožavanje života djetetovih roditelja ili emocionalno važnih osoba, iznenadni gubitak drage osobe, gubitak doma ili mjesta življenja, prisustvovanje djeteta nečijem ubijanju, mučenju ili ranjavanju i sl.

Klinička je slika ovog sindroma vrlo šarolika a obično je označuju: ponavljano i uznemiravajuće vraćanje pojedinih prizora ili detalja traumatskog događaja, opsesivna igra ili iritirajući snovi, poremećaji usnivanja, strah od odvajanja, strah od izlaganja događajima koji simboliziraju ili asociraju sličnost s traumatskim događajem , disocijativne misli, iluzije, "flashback - epizode" i td.

Iz gore navedenog proizlazi:

RAT JE JAKO TRAUMATIČAN PO DJECU

To se dugo nije prihvaćalo. Čak su i visoko školovane osobe običavale poricati dječja stradanja u ratu. Mogla su se čuti slijedeća tumačenja:

- djeca se dobro "drže" u svim uvjetima i mogu bez većih problema podnijeti vrlo jake stresove
- djeca nemaju dovoljne "kapacitete svijesti" da bi potpuno razumjela ratne situacije, pa su stoga zaštićena
- tako dugo dok nisu odvojena od svojih odraslih rođaka, djeca su dobro zaštićena.

Odrasli, uključujući roditelje, dugo su, dakle, potcjenjivali doživljaje i patnje djece zahvaćene ratom, bez obzira da li se radilo o neposrednim stradanjima ili o odgođenim, pa i vrlo kasnim posljedicama rata.

Rat protiv Republike Hrvatske i do sada prikupljeni podaci o stradanjima djece, jamačno demantiraju takva mišljenja.

Iskustva rata jasno ukazuju da su djeca mnogo pretrpjela i da dalje stradavaju i pate u ovom ratu.

Mnoga su ubijena, a još veći broj je ranjen. Od njih će mnogi ostati invalidi. Mnoga su djeca pretrpjela izravne prijetnje smrću; mnogobrojni su vidjeli ubijanje i masakriranje njihovih roditelja i najbližih rođaka, kućnih ljubimaca i domaćih životinja, doživjeli uništavanja, razaranja i paljenja svojih domova, sela i gradova; mnogi su otjerani i prognani iz mjesta svog djetinjstva, iz svojeg zavičaja, iz svoje domovine; mnoga su djeca odvojena od svojih roditelja, a nemali ih broj više nema roditelje.

Od golemog broja prognane i izbjegle djece više od polovine ne pohađa školu, mnoga neadekvatno stanuju, slabije se hrane, slabije su odjevena.

Mnoga djeca izbjegla izvan granica Republike Hrvatske možda se više neće vratiti u domovinu.

POMOĆ DJECI U RATU U RH

Usprkos dosadašnjim naporima, raznolikoj humanitarnoj pomoći, donacijama iz cijelog svijeta, mnogobrojnim akcijama liječenja i zaštite, djeca u ratu u Hrvatskoj i dalje trebaju pomoć.

Tu pomoć pružaju kako osobe, institucije i cijelo društvo u domovini, tako i inozemne humanitarne organizacije (posebno UNICEF i Crveni Križ), te cjelokupna međunarodna javnost.

No, tek se nedavno u međunarodnim organizacijama "priznalo" da rat uzrokuje duboke traume u djece.

Godine 1989. Generalna skupština UN je prihvatila, a 1990. godine ratificirala Konvenciju o pravima djeteta. Ta je Konvencija označila važan napredak u zaštiti djece u ratu i pružanju pomoći. To se posebno naglašava u 39. članku Konvencije:" Političke stranke jedne države trebaju provesti sve potrebne mjere za unapređenje fizičkog i psihičkog oporavka stradale djece, te njihovu socijalnu re/integraciju u slučaju: zapuštanja, izrabljivanja ili zlostavljanja; torture ili bilo kojeg oblika okrutnosti, nečovječnog ili ponižavajućeg postupka odnosno kažnjavanja; ili u ratnim sukobima. Takav se oporavak i re/integracija trebaju ostvariti u okolišu koji omogućava zaštitu zdravlja, samopoštovanje i dignitet djeteta.

Promjene i poboljšanje statusa djece zahvaćene ratom neće se dogoditi preko noći. Konvencija o pravima djeteta i Plan akcija za pomoć djeci tek su prvi korak, ali specijalan i vrlo pozitivan znak da pojedinci, grupe i organizacije mnogih zemalja neće više mirno tolerirati činjenicu da djecu

ubijaju, ranjavaju, te psihički i socijalno traumatiziraju u svim zemljama u kojima se vodi rat.

To se odnosi i na djecu u ratu u RH.

Navodimo neke od akcija koje bi poboljšale položaj ove djece:

- daljnja aktivna pomoć humanitarnih organizacija kao što su UNICEF i Crveni križ, kao i pomoć mnogobrojnih profesionalnih i dobrovoljnih organizacija iz cijelog svijeta
- akcije u cilju primjenjivanja Povelje UN o pravima djeteta
- kod svih osoba promicati nove etičke stavove o zaštiti djece u ratu
- pružati što bolje oblike liječenja i rehabilitacije djece stradale u ratu u RH
- izbjegavati odvajanje djece od roditelja, a tamo gdje se ono već dogodilo težiti što bržem povezivanju obitelji
- organizirati daljnju pomoć i zaštitu raznih stručnjaka što se bave djecom
- pokušati prenamjeniti financijska sredstva (primjerice za naoružanje) i usmjeriti ga prema zaštiti djece u ratu
- ostale akcije, jer

DJECA ŽELE MIR

Djeca imaju želje i snove o svojoj budućnosti: žele završiti izobrazbu, naći zaposlenje, stvoriti bračnu zajednicu, imati djecu i sigurnost doma, doma u kojem bi mogli živjeti u miru. Jer, djeca žele mir, dobro zdravlje i život bez rata.

Ona su naša nada za budućnost.

UMJESTO ZAVRŠETKA

U tijeku pisanja ove knjižice u Republiku Hrvatsku dolaze i razmještavaju se "plave kacige", tj. vojne jedinice UNPROFOR-a.

Da li će njihovo djelovanje zaustaviti rat protiv Hrvatske i spriječiti daljnja razaranja i stradanja civila ?

Da li će time prestati i stradanja djece u ratu u Hrvatskoj ?